

Lennert Hug

første kandidat MDG Jevnaker

**Vi kjemper for miljø, solidaritet
og verdiskaping i Jevnaker!**

Sammen skaper vi et bedre Jevnaker

Vi skal ta vare på naturen rundt oss, som gir oss grunnlaget for et bedre Jevnaker med materiell trygghet og velferd, god helse, gode skoler, og høy livskvalitet

MDG Jevnaker kjemper FOR

Bevare natur, beite og skog fremfor hyttefelt

Bofellesskap for eldre og demens-landsby

Restaurere Randselva vassdraget

Bomfri ferdsel innen kommunen

Økoturisme i Hadeland

Sykkelvei til Hønefoss

Jevnaker er et naturskjønt og levende samfunn. Vi skal handle og bevare det vi alle elsker.

Vil du være med og forandre Norge nedenfra?

Les mer på [mdg.no](https://www.mdg.no)

Akershus MDG partiprogram 2023-2027

Miljøpartiet De Grønne jobber for et medmenneskelig samfunn innenfor jordens tålegrenser. Vi vil ta vare på det enkelte menneske, vårt livsmiljø og naturmangfoldet. Vår politikk bygger på et positivt menneskesyn, og en oppfatning av at vi sammen kan skape et bærekraftig samfunn med høy livskvalitet, mangfoldige fellesskap og muligheter for alle.

Sosial, økologisk og økonomisk bærekraft er det vi jobber for og de perspektivene som skal styre vår politikk. All politikk skal bidra til at vi er et nullutslippssamfunn. I tillegg skal vi jobbe for at fylket verner minst 30% av arealet innen fylkets grenser, fordelt slik at alle representative naturtyper har god beskyttelse, i tråd med naturavtalen fra Montreal. I utvikling av politikk skal vi vurdere sosiale og økologiske konsekvenser lokalt og globalt. Videre vil vår politikk kontinuerlig utvikle seg med utgangspunkt i ny kunnskap og teknologi.

Samfunnet har flere gjenstridige utfordringer som vi må håndtere i fellesskap. Et grenseoverskridende forbruk gir oss stadig mer alvorlige klimaendringer og tap av natur. Klimagassutslippene må kuttes, samtidig som vi må forberede oss på klimaendringene vi vet kommer. Vi må stanse naturødeleggelsene og sette i gang et arbeid for å restaurere leveområdene til truede arter. Alle arter må sikres et sunt livsmiljø.

I tillegg må vi gjøre noe med de store sosiale og økonomiske forskjellene i samfunnet. Vi må hjelpe folk ut av fattigdom og uhelse, og gi alle muligheter for å delta i samfunnet og finne meningsfulle arenaer for mestring og sosialt liv. En framtidretta samfunnsutvikling er tuftet på kreativitet, mangfold og toleranse. Alle må få delta på skolen, i yrkeslivet og i lokalpolitikken. Alle skal kunne ha en meningsfull fritid der de får pleie sine hobbyer og lidenskaper.

Vi mener det er behov for fylkeskommunen som et regionalt folkevalgt nivå som koordinerer og bidrar til samarbeid på tvers av kommunegrenser. Vi vil støtte dem som har ideer og pågangsmot til å skape grønne løsninger og bidra til sysselsetting.

Miljøpartiet De Grønne vil:

1. Sikre en felles regional storsatsning for en ren og livskraftig Oslofjord.
2. Arbeide for at fylket har minst 20% sirkulærøkonomi innen 2030 og 50% innen 2050.
3. Arbeide for at Akershus får et mer bærekraftig landbruk, med god dyrevelferd, økt selvforsyning og forsyningssikkerhet og et bærekraftig skogbruk, med flerbstandsforvaltning, ivaretagelse av gammelskog, og kun bruk flatehogst der det også gir miljøgevinst.
4. Arbeide for at Akershus-samfunnet snarest mulig blir et bærekraftig nullutslippssamfunn.
5. Arbeide for at Akershus blir bedre på klimatilpasning og beredskap.
6. Legge arealnøytralitet til grunn i planarbeidet for å bevare matjord, naturmangfold, våtmarker og folks tilgang til natur- og kulturlandskap.
7. Gjennomføre et krafttak for å trygge skoleveiene til alle elever i fylket, og sikre mulighet for skolebuss for alle elever som ikke bor med gåavstand til skolen, eller med farlig skolevei.
8. Jobbe for bedre og mer engasjerende muligheter for medvirkning for innbyggere, elever, organisasjoner og medvirkningsråd.
9. Utarbeide en strategi for styrking av naturmangfoldet som bygger på en nullvisjon for tap av arter og naturtyper, inkludert raviner, våtmark, dyrka og dyrkbar mark.
10. Bruke fylkeskommunenes innkjøp til å fremme klima- og miljøhensyn, etisk handel, og seriositet i arbeidslivet.
11. Gjøre det mer attraktivt å gå, sykle eller reise kollektivt i hverdagen.
12. Støtte opp om et mangfoldig, inkluderende og godt kulturtilbud over hele fylket, og jobbe for at kulturarenaer er tilgjengelige for alle, uavhengig av funksjonsevne og kjøpekraft.
13. Sikre verdiskaping, arbeidsplasser og nødvendig kompetanse i samarbeid med regionale næringsorganisasjoner.
14. Ytterligere satsing på det yrkesfaglige utdanningstilbudet, herunder Fagskolen i Viken, i samråd med næringslivet.
15. At det i tettbygde strøk tas særskilt hensyn til universell utforming, tilrettelegging for trivsel og by- og bygdeliv.

1. Livskvalitet og likeverd

Penger kjøper ikke kjærlighet og det offentlige kan ikke vedta lykke, men det offentlige har et særlig ansvar for å gjøre det lettere å håndtere livets utfordringer. Ved å styrke fylkets lokalsamfunn, og gi gode muligheter for medvirkning, skaper vi et tryggere, vennligere og mer inkluderende fylke.

Vi arbeider for trygge, gode helsetjenester i alle livets faser, med betydelig satsing på forebyggende helsearbeid og livsmestring. Fylkeskommunen har en viktig rolle i å ivareta folkehelsen til innbyggerne, gjennom planarbeid for gode lokalsamfunn og tilrettelegging for livsmestring og deltakelse. Under og etter pandemien har vi sett en stor økning av ensomhet, psykiske lidelser, spiseforstyrrelser, selvskading og selvmordstanker. Det vil kreve både økt kompetanse og økte ressurser å hjelpe alle som trenger det.

Fylkeskommunen kan også tilrettelegge for at alle innbyggere kan ha en aktiv og sunn hverdag, med mulighet for fysisk aktivitet nær der man bor, enten det er selvorganisert eller gjennom idretten. Fylket skal gjennom sin virksomhet fremme mestring, deltakelse og livskvalitet.

Norge har de siste tiårene utviklet seg til å bli et flerkulturelt og multireligiøst samfunn. Den utviklingen ønsker De Grønne velkommen. Innvandring bringer med seg et mangfold som beriker og styrker landet vårt, når inkluderingen er god. Derfor prioriterer Viken MDG god inkluderingspolitikk. Det gjelder enten mennesker kommer til Norge for å jobbe eller fordi de flykter fra krig og forfølgelse. Fylkeskommunen skal bidra til god integrering blant annet gjennom regionale planer, opplæring og tilrettelegging for frivillighet og nye virksomheter.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Styrke laget av helsesykepleiere, miljøarbeidere, rådgivere, minoritetsrådgivere, skolepsykologer og andre yrkesgrupper som jobber med psykisk helse og livsmestring på de videregående skolene. Vi vil også arbeide for at helsesykepleiere får mulighet til å skrive sykemeldinger til elevene for å redusere presset på fastlegene og gi bedre og tettere oppfølging.
- Jobbe opp mot nasjonale myndigheter for at tannhelsetjenester skal være gratis frem til 25 års alder, for personer over 70 år og for andre grupper med dårlig betalingsevne og særlig risiko for dårlig tannhelse.
- Fylket skal være en rasismefri sone.
- Videreføre og videreutvikle prosjekt for en inkluderende russetid, som fortrinnsvis skal feires og markeres etter avlagte eksamener.
- Følge opp FNs anbefalte strategier for å forebygge rusbruk
- Videreutvikle arbeidet for helsefremmende skoler

- Styrke tidlig innsats, i samarbeid med kommunene, på forebyggende arbeid med elever som er i faresonen for ikke å få fullført og bestått videregående skole
- Sikre ressurser til tett samarbeid mellom skole, oppfølgingstjenesten og PP-tjenesten
- Styrke kompetansen på kjønns-, relasjons- og seksualitetsmangfold hos elever og ansatte i skolen
- Legge til rette for at alle elever, også de med særlig behov, skal kunne få relevant lære- og leksehjelp, for eksempel gjennom samarbeid med frivilligheten og næringsliv, og at lærere og klasser med ekstra byrder knyttet til elever med særlige behov får økt støtte slik at ikke lærerne slites ut og slik at undervisningen blir effektiv for alle elevene.
- At alle bygg tilknyttet fylkeskommunen skal ha tilbud om kjønnsnøytrale toaletter og stellerom.
- Markere og flagge når det er Pride i fylket.
- Jobbe for at kjønns-, relasjons- og seksualitetsminoriteter blir likestilt og anerkjent i samhandling med fylkeskommunen.
- Gjøre fylkeskommunale rom lettere tilgjengelig når de er ledige, slik som gymsaler og læringsfasiliteter, til glede og utvikling for allmennheten.
- Gi mennesker med funksjonsvariasjoner uansett alder mulighet til en aktiv fritid med meningsfulle fritids-, kultur- og idrettsaktiviteter Ledsager skal subsidieres ved alle typer fritids- og kulturtilbud i fylkeskommunal regi.
- Samarbeide med organisasjoner som arbeider for medvirkning for personer med funksjonsnedsettelse.
- At fylkets kollektivtilbud skal være universelt utformet. Kollektivtilbudet skal være tilpasset folk med barnevogner, og folk i rullestol, med synshemming eller med andre funksjonsnedsettelse.
- Jobbe for at ledig romkapasitet i fylkeskommunale bygninger gjøres tilgjengelig for utlån for lag og foreninger, og for rimelig utleie for mindre bedrifter med slike behov når dette er mulig.
- Sikre at offentlig informasjon fra fylket er tilgjengelig på flere språk og er universelt utformet.
- Motivere til generasjonsmøter mellom skoleungdom, unge, voksne og eldre, ved at samfunnet i større grad drar nytte av eldres kompetanse (f.eks. skoleleverter), og at det legges til rette for dialog mellom den som trenger språktrening og eldre som ønsker med sosial kontakt.

- Anerkjenn diskrimineringen og utfordringene som personer med funksjonsvariasjoner møter i det daglige.

2. Regional forvaltning, medvirkning og deltakelse

Fylkeskommunens overordnede mål utover å sikre og videreutvikle tjenestetilbudet den har ansvar for, er å bidra til riktig og god samordna samfunnsutvikling for hele fylket. For oss er det avgjørende at denne samfunnsutviklingen skjer innenfor planetens og naturens tålegrense, til det beste for nåværende og framtidige innbyggere. Vi må skape et mer robust samfunn, hvor blant annet reduksjon av klimagassutslipp, naturmangfold, beredskap, forsyningssikkerhet, klimatilpasning og matproduksjon gis større betydning enn før.

For å sikre et trygt samfunn for framtida, med god velferd og livskvalitet for alle, ønsker vi å styrke fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler. Fylkeskommunen skal rettlede, samordne og mobilisere både stat, kommunene, næringsliv, frivillighet og fylkets øvrige innbyggere og aktører for at vi kan nå våre felles mål. Slik må det være om vi skal skape et bærekraftig samfunn i et generasjonsperspektiv når vi allerede står midt oppe i en natur- og klimakrise. En forutsetning for at vi skal lykkes med dette er et åpent samfunn som er preget av tillit og likeverd, og som inviterer til aktiv deltakelse i nabolag, i foreninger og i demokratiet.

Fylkeskommunen kan spille en avgjørende rolle i å styrke innbyggernes tillit til offentlige virksomheter, og til demokratiet. Dette krever blant annet klart språk, åpne prosesser, lett tilgjengelige dokumenter, gode begrunnelser for beslutninger, og styrket kontakt og dialog med befolkning, frivillighet og næringsliv.

Vi ser at terskelen for å delta i samfunnsdebatter, beslutninger og medvirkningsprosesser ofte er for høy for folk flest. Derfor ønsker vi å gjøre muligheten for å påvirke mer tilgjengelig og engasjerende. Gjennom å fortsette med tradisjonelle møter og skriftlige innspillrunder og samtidig ta i bruk og videreutvikle nye digitale plattformer og metoder kan vi nå bedre ut til folk i alle aldersgrupper og lag av befolkningen.

Fylkestinget skal ha et flerkulturelt råd på linje med de lovpålagte medvirkningsrådene ungdomsråd, eldreråd og råd for mennesker med funksjonsvariasjoner.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Arbeide for at demokratisk deltakelse og medvirkning tilrettelegges på en inkluderende måte som skaper engasjement. Der hvor det er relevant ta i bruk lystbetonte og innovative metoder som sosiodrama, spillteknologi og datasimuleringer for å nå ut til flere innbyggere og særlig grupper som i dag engasjerer seg i liten grad.
- Gi ungdom reell medvirkning i fylket. Ungdomsrådet skal være representert med møte-, tale-, og forslagsrett i fylkesting, komiteer og utvalg. Politiske saksframlegg skal gjøre rede for hvordan medvirkning har blitt gjennomført.

- Sikre innbyggere reell medvirkning tidligst mulig i prosesser for etablering og utvikling av fylkeskommunale bygg, infrastruktur og eiendom.
- Ved etablering og rehabilitering av fylkeskommunale bygg bør det samarbeides med kommune og nærmiljø for å oppnå samspillseffekter og imøtekomme behov for lokaler til fritidsaktiviteter og møteplasser.
- At fylkeskommunen veileder kommunene i deres planarbeid og forvaltning av landskap, naturmangfold og kulturminner, direkte og proaktivt, også gjennom regionalt planforum og kompetansenettverk, for tema som klimatilpasning, vannforvaltning og stedsutvikling.
- Bistå kommunene slik at de har oppdaterte planer og rammeverk, samt gjennomføringsevne til å forebygge og håndtere kriser som følge av krig, naturkatastrofer, pandemier, herunder tilstrekkelig kapasitet i tilfluktsrom.
- Styrke kompetansen på klarspråk i fylkeskommunen
- At medvirkning tilrettelegges for grupper med særskilte behov på deres egne premisser.
- At samfunnets politiske institusjoner, som fylkeskommunen, bidrar til en opplyst og inkluderende samfunnsdebatt.
- Etablere møteplasser mellom fylkeskommunen, næringsliv og sivilsamfunn for å drøfte muligheter og utfordringer i samfunnet og mobilisere for felles mål.
- Systematisk videreutvikler verktøy og virkemidler for god styring og bærekraftig utvikling, herunder klima- og naturbudsjett- og regnskap, eierskapsmeldinger osv. Omfattende saksdokumenter og datasett av allmenn interesse bør så langt som mulig gjøres tilgjengelig i brukervennlige format.
- Følge opp Norges forpliktelser i internasjonale avtaler og konvensjoner for natur, sjeldne arter, kulturminner og landskap.
- Vi skal gå for å lage minoritetsråd/flerkulturellråd som kjemper for at etniske minoriteter stemmer blir hørt for å gjøre Akershus til et antirasistiske fylke.
- Elevrådene i videregående skoler skal få en styrket posisjon i skolen og ha større innflytelse i skolen.

3. Areal og mobilitet

Miljøpartiet De Grønne mener fylkets arealer må forvaltes med tanke på innbyggernes behov samtidig som vi løser miljøproblemene. Vi har ikke ubegrenset med arealer, og må derfor forvalte dem klokt. Vi vil derfor legge arealnøytralitet til grunn, og bidra aktivt til å ivareta regionale og nasjonale hensyn i kommunal planlegging, og verne sårbare naturtyper, dyrka mark og viktige friluftsområder. Arealene skal forvaltes på en måte som fremmer bærekraftig samfunnsutvikling, livskvalitet og et sunt livsmiljø for alle. Natur som bygges ned skal kompenseres med restaurert natur.

Når det er behov for å bygge boliger, ønsker vi heller at kommunene øker utnyttelsen i områder der det allerede er bygget enn å beslaglegge nye områder til byggeformål. Slik kan vi spare verdifull matjord, kulturlandskap og kulturminner, rekreasjonsområder og viktige naturområder. Vi mener fylkeskommunen i sin regionale plan for areal og mobilitet må definere hvor det er hensiktsmessig å styrke by- og tettstedsutviklingen.

Fortetting og samlokalisering kan øke trivselen og livskvaliteten til folk, ved å stimulere til varierte tilbud på konsentrerte områder og flere urbane kvaliteter. Det kan også bidra til å redusere det daglige transportbehovet. Vi vil derfor stimulere til etableringen av kompakte og levende lokalsentra i byer og tettsteder, med arbeidsplasser og samlokaliserte tilbud i nærhet til kollektivknutepunkter. Dette gjør hverdagen enklere og demper transportbehovet for folk, offentlige virksomheter og næringsliv.

Fysisk aktivitet er viktig for innbyggernes fysiske og psykiske helse. I bærekraftige lokalsamfunn er det lett å gjennomføre de daglige gjøremålene i nærmiljøet til fots, med sykkel eller kollektivt. Vi vil derfor gjøre natur- og grøntområder lettere tilgjengelig for alle, og spesielt arbeide for trygge forbindelser mellom populære aktivitetsområder og målpunkter for myke trafikanter.

Myke trafikanter og motoriserte kjøretøy skal kunne bevege seg mest mulig uavhengig av hverandre, spesielt utenfor byområdene. Å skille mellom fotgjengere, syklister og bilister gir både økt trivsel, framkommelighet og færre ulykker. Arealet de tre ulike gruppene trafikanter beslaglegger mener vi er dårlig fordelt og legger opp til mindre fysisk aktivitet.

Det må være praktisk, rimelig og behagelig å reise kollektivt samt å bruke sykkel og gange, slik at dette blir foretrukket reisemåte for flest mulig av fylkets innbyggere. Vi vil alltid jobbe for at rutetilbudet skal opprettholdes og utvides der det er behov for dette, og at kollektivprisene skal reduseres ned til et nivå som fremmer bruk og aksept fra brukerne.

Små og store steder må knyttes sammen av gode og utslippsfrie kollektivløsninger, godt dimensjonert for lokale forhold og behov. Mange steder er folk likevel avhengig av privatbil, og vi mener at det også der bør tilrettelegges bedre for både kollektivløsninger, sykkel- og turveier, og utslippsfrie kjøretøy, inkludert bedre ladeinfrastruktur.

Vi vil ta i bruk innovative løsninger for å gjøre transporten bedre for de reisende, mer effektiv og bedre for miljøet. Vi vil ta i bruk mer «smart trafikkstyring» for å øke utnyttelsen av veiene og gi kollektivtransporten fortrinn og forkjørsrett. Vi vil utrede løsninger for innovative transport- og logistikk-løsninger som kan gjøre det lett å transportere hjem varer uten å være avhengig av egen bil. Vi vil integrere ulike mobilitetstjenester bedre, f.eks. drosje, el-sykkel, bildeling og samkjøring, og styrke nye former for kollektivtransport som «hent meg-buss», selvkjørende minibusser og ferger, samt forsøk med alders- og ungdomsvennlig kollektivtransport.

Vi vil legge større vekt på drifts- og vedlikeholdsoppgaver knyttet til eksisterende veier framfor å investere i nye, dyre og kapasitetsøkende veiprojekter. Vi vil også prioritere tiltak for å bedre trafiksikkerhet langs eksisterende veier. Varelogistikken kan også bli mer bærekraftig, og bør fortrinnsvis utføres via jernbane eller sjø på lengre strekninger. Ved tettbygde strøk og andre steder det er hensiktsmessig bør gods samlastes for utkjøring på siste etappe med små elektriske kjøretøy for å redusere behovet for store lastebiler inn i tettbygde strøk til et minimum. Fylkeskommunen kan være en pådriver for gode løsninger innen logistikk og persontransport.

Fylket har store områder med kvikkleire og andre former for krevende grunnforhold. MDG vil jobbe for at kostnader knyttet til naturfare utredes og prissettes i forbindelse med Konseptutvalgutredninger og konsekvensutredninger. Fagkunnskapen på området er økende. Vi ønsker økt samarbeid mellom ulike fagmiljø. Tiltak i områder med kvikkleire må kun skje etter sist oppdaterte faglige råd. Med stadig mer ekstremt vær må all samfunnsutvikling bygges med tilstrekkelig klimatilpasning av bygninger og infrastruktur for å håndtere vann, vind og temperaturer.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Jobbe for at kapasiteten på jernbanenettet på Østlandet økes ved at dobbeltdekkertog med brede dører tas i bruk for bedre tilrettelegging for universell utforming og sykler enn dagens togsett.
- Jernbanen er viktig på hele sør-østlandet som den mest energi- og arealeffektive transportformen for folk og gods. Fylkeskommunen må være stadig pådriver for å utvikle togtransporten både mellom norske byer og tettsteder, og med grensekryssende høyhastighetstog.
- Øke bruken av «smart trafikkstyring» for å øke utnyttelsen av veiene og gi kollektivtransporten fortrinn og forkjørsrett.
- Utrede løsninger for innovative transport- og logistikk-løsninger som kan gjøre det lett å transportere hjem varer uten å være avhengig av egen bil.
- Øke bruken av nye former for kollektivtransport som «hent meg-buss», selvkjørende minibusser, samt forsøk med alders- og ungdomsvennlig kollektivtransport.
- Involvere ungdomsråd i distriktene i utforming av lokale bussrutetabeller.

- Legge til rette for mer satsing på hagebruk, parseller, grønne tak, urbant og vertikalt landbruk, m.m. der hvor det kan ligge til rette for det, dels som matauk og økt dyrkingskunnskap i befolkningen, men også som bidrag til å bedre livskvalitet og gode møteplasser, samt som klimatilpasning og støtte for biologisk mangfold.
- Så langt det er mulig begrense salting av veier og i større grad velge måking og strøing der det er hensiktsmessig.
- Arbeide for å begrense unødvendig lysforurensning, blant annet gjennom bruk av intelligent belysning.
- Legge arealnøytralitet til grunn i planarbeidet for å bevare matjord, naturmangfold, våtmarker og folks tilgang til natur- og kulturlandskap.
- Jobbe for å verne minst 30% av naturen, i tråd med naturavtalen fra Montreal.
- Innføre arealregnskap som verktøy for å sikre arealnøytralitet og sette klare mål for å få mer areal til natur, landbruk og friluftsliv enn vi har i dag.
- Si nei til nye, kapasitetsøkende motorveier.
- Legge regionale hensyn og prinsippet om rett virksomhet på rett sted til grunn for planlegging av næringsarealer, for å hindre uheldig konkurranse mellom kommuner i å trekke til seg arealkrevende virksomheter.
- MDG vil ikke bygge ned matjord. Dersom det likevel fattes vedtak om at matjord berøres av tiltak skal det være strenge krav om flytting av matjord som er i tråd med nyeste kunnskap og metoder. Det skal sikres at jordas mikroliv og produksjonsevne raskt gjenopprettes og MDG forutsetter at egnede arealer er tilgjengelige og sikret før jorda eventuell røres.
- Ta vare på friluftsområder, grønne friområder og "100-meterskoger".
- Ta særskilt hensyn til universell utforming, og tilrettelegge for by- og bygdsliv for alle.
- Bedre folks tilgang til natur og sammenhengende grøntområder nær sin bolig.
- Jobbe for gode universelt utformede kollektivholdeplasser med god lyssetting, trygge overgangsfelt og buskur.
- Ved trafikale knutepunkt skal det etableres trygg sykkelparkering under tak som også fungerer på vinterstid. Det skal være lett og rimelig å ha med sykkel på buss, tog, bane og båt særlig utenom rushtid.
- Redusere transport- og ressursbehov ved planlegging av arealer, tjenester og varedistribusjon.
- At mobilitet planlegges med utgangspunkt i et hierarki der myke trafikanter settes høyest og at kollektivt prioriteres fremfor privatbiler.

- At fylkeskommunen gjør et krafttak for å etablere trygge skoleveier i hele fylket, og har som veieier et særskilt ansvar for å ivareta retten til en trygg skolevei der denne går langs fylkesvei.
- At alle tettsteder i fylket blir knyttet sammen med en trygg infrastruktur for gående og syklende, gjerne i grønne og støyfrie omgivelser.
- At fylkeskommunens egen bilpark skal inngå i en bildeleordning slik at innbyggere kan bruke bilene når de ikke er i bruk i tjeneste.
- Ta i bruk vannveiene for å avlaste landbasert transport med el-ferger der det er hensiktsmessig og bidra til etablering av fergestopp og ladestasjoner.
- Arbeide for at skolebuss, taxi-ordning, og kollektivtransport blir mer presis
- Støtte etablering av aktørnøytrale terminaler for samlastning i eller ved tettbygde strøk, som offentlig infrastruktur for klima- og arealeffektiv logistikk.
- Innføre en Østlandsbillett som gjelder all kollektivtrafikk og som er billigere enn å kjøre bil, også for gruppereiser.
- Sikre samordning mellom kollektivselskapene og over fylkesgrensene der dette er hensiktsmessig
- At man skal kunne reise kollektivt til populære utfartssteder, og forbedre kollektivtilbudet til populære hytteområder, spesielt i høysesongene.
- Opprette en regelmessig bussforbindelse i Oslofjordtunnelen som knytter kollektivtilbudet i Drammensregionen og Follo sammen.
- Gjøre all kollektivtrafikk utslippsfri
- Bedre kollektivtilbudet, blant annet ved bruk av ny teknologi, og innovative og miljøvennlige løsninger.
- Jobbe for at fylket kan drive lokaltog på etablerte toglinjer.
- Støtte kommuner som ønsker å overta eierskap til fylkesveier i tettbygde strøk
- Legge avgjørende vekt på kommuners ønske om å senke fartsgrenser
- Prioritere vedlikehold, sikkerhetstiltak og klimatilpasning av infrastruktur og unngå kapasitetsøkende veibygging for privatbilisme.
- Jobbe for gratis kollektivtilbud for ungdom.
- Raskest mulig realisere en Romeriksbane som knytter sammen blant annet Lørenskog, Strømmen, Lillestrøm og Kjeller med det eksisterende t-bane-nettet.
- Binde tettsteder i Akershus sammen med stier i grønnstruktur for mennesker og dyr.

- Samarbeide med kommuner som ønsker forsøksordninger med lokale bomringer og å gjøre fylkesveier til miljøgater.
- Raskest mulig realisering av togstasjon på Minnesund/ Langset.

4. Landskap, kulturminner og kulturmiljø

Det finnes mange verdifulle og identitetsskapende kulturminner og kulturmiljøer i vårt fylke. Landskap favner både kulturelle og naturlige verdier, og er viktig for dannelsen av identitet og velferd. Vi skaper alle vår egen opplevelse av landskapet på grunnlag av bruk, minner, assosiasjoner og kunnskap. Derfor er medvirkning avgjørende for å sikre en bærekraftig landskapsforvaltning.

Fylkeskommunen har fått delegert myndighet fra Riksantikvaren og har et stort regionalt ansvar for å forvalte og formidle kulturverdiene og føre kulturarven videre. Bygg og anlegg er blant de største kildene til utslipp av klimagasser. Derfor er bevaring og gjenbruk av eksisterende bygningsmasse god klimapolitikk.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Identifisere, kartlegge, bevare og restaurere verdifulle kulturlandskap og landskapsverdier i samarbeid med innbyggere og kompetansemiljøer i fylket.
- Styrke støtteordninger for vernede, fredede hus og kulturminner.
- Legge til rette for god kunnskapsformidling om lokale og regionale kulturminner, landbruk og naturmangfold skal fremmes i alle deler av fylket og hos alle deler av befolkningen.
- Stimulere til en god kommunal arkitekturpolitikk med klare mål for kulturminner og gjenbruk av bygg.
- Motivere kommunene til å gå sammen om gjenbruksstasjoner for byggematerieler, både for privat og næring.
- Jobbe for å heve den estetiske kompetansen relevant for arealplanlegging, byggesaksbehandling og stedsutvikling i kommunene.
- At historiske veier og leder bør bevares eller vedlikeholdes som ferdselsårer og kulturminner.
- Legge stor vekt på konsekvenser for landskapsverdier og kulturminner i beslutninger.
- Ta vare på beiteressursene, gjennom å opprettholde stølslandskap og andre beiteområder fra arealendringer.

5. Natur- og miljøforvaltning

Ta vare på naturen er å ta vare på vårt eget livsgrunnlag. Vi vil bevare verdifulle og sårbare naturområder og arter, stanse nedbygging av og sette i stand ødelagt natur. En bærekraftig natur- og miljøforvaltning forutsetter videre at vi sikrer matjord og et sunt vannmiljø, slik at vi kan leve gode liv på bygder og i byer, og at dyre- og plantearter ikke lenger er truet. Mennesker har ingen rett til å ødelegge andre arters hjem og eksistens, og arealbruk og planlegging uten hensyn til naturen har gjort mange arter sårbare eller truet.

Mye av livet i Oslofjorden er borte. Bunntråling, overfiske, utslipp, avrenning fra jordbruket og nedbygging av natur og strandsone er blant årsakene til det. Miljøpartiet De Grønne vil både rydde opp i forurensingen og problemene fjorden har i dag, og jobbe for at fortidens feilgrep ikke gjentas. Her kreves godt samarbeid mellom myndighetene, næringsorganisasjoner og de enkelte bedrifter og bruk.

Utbedring av havner og farled må kun gjennomføres av miljøhensyn, ikke for å øke kapasiteten til skipstrafikk. Videre må forurenset masse fra slike inngrep tas opp fra fjorden for å rense den, ikke flytte dem for deponering på andre steder i fjorden.

Vegetasjon og masser langs elver og bekker bidrar til å hindre avrenning, og fremmer biologisk mangfold i og langs vannveiene, som for eksempel tilrettelegging for sjørrettens vandringer. Fylkeskommunen har representanter i alle vannforvaltningsorgan og kan slik bidra. Ved tiltak for økt biologisk mangfold, herunder pollinerende insekter i landbruket og i offentlig forvaltning og skjøtsel av fellesområder må tiltaksordningene tilstrebe bruk av frøblandinger av stedegne arter for bedre å gi gode livsvilkår for ville insekter.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Sikre god økologisk tilstand for Oslofjorden ved å følge opp "helhetlig tiltaksplan for en ren og rik oslofjord med et aktivt friluftsliv"
- Jobbe for at flere områder i fjorden blir helt uten yrkesfiske og etablere trålfrie- og andre vernesoner, inntil fiskebestander og økosystemer er rehabilitert.
- Arbeide for at Akershus blir Norges mest vennlige fylke for ville bier og humler, med tilrettelegging av flere arealer for pollinerende insekter.
- Arbeide for robuste bestander av rovdyr.
- Samarbeide med Miljødirektoratet for et strengere tilsyn av forurensing.
- Bruke fylkeskommunens myndighet til å si nei til marine oppdrettsanlegg der det vil medføre skade på økosystemet.
- Vedta en nullvisjon for tap av arter og naturtyper.
- Styrke dyrevelferd i eget dyrehold og i undervisningen på fylkets naturbruksskoler, og jobbe for dyrevennlig landbruk og dyrehold generelt gjennom støtteordninger og næringsplaner rettet mot landbruket.

- Bidra til bedre støtteordninger til rovdyravvisende gjerder og lignende skadeforebyggende tiltak for husdyrereiere i områder med store rovdyr.
- Bidra til økt kunnskap om rovdyras atferd og funksjon i naturlige økosystem, og jobbe for aksept for store rovdyr.
- Bidra til verdiskaping og positiv interesse for rovdyra gjennom utvikling av opplevelsesnæring knyttet til natur der rovdyra ferdes.
- Fylket skal jobbe for å fremme og ivareta naturmangfoldet og naturens økologiske funksjoner, også gjennom sin skjøtsel av fylkeskommunale grøntområder og grøftekanter med hensyn til både planter, insekter og dyreliv.
- Styrke den fylkeskommunale veiforvaltningens kompetanse innen økologi og naturforvaltning og geoteknikk.
- Være svært restriktive når det gjelder å tillate ny hyttebygging
- Styrke forvaltningen av verneområder, og arbeide for sammenkobling av arters leveområder.
- Legge tung vekt på konsekvenser for naturmangfold i beslutninger.
- Sikre en streng praktisering av forbudet mot bygging i strandsonen og inntil vassdrag.
- Arbeide for svært god økologisk tilstand og god kjemisk tilstand i alle vassdrag.
- Benytte biokull for å motvirke avrenning fra landbruket, binde karbon og for å styrke jordkvaliteten.
- Arbeide for bevaring av naturskog og gjenværende gammelskog gjennom frivillig vern, og for at vesentlig mer skog drives med andre hogstformer enn flatehogst .
- Stimulere til hogstformer som ivaretar naturmangfold og landskapsverdier i artsrike skoger og viktige friluftsområder, og fase ut bruk av kunstgjødsel, markbearbeiding, grøfting og bruk av plantevernmidler i skog.
- Støtte kartlegging av naturmangfold og sårbare naturtyper i kommunene.

6. Skole og utdanning

Vi ønsker en helhetlig og bærekraftig skole som legger til rette for at elevene får utvikle seg til nysgjerrige, arbeidsomme, kritisk tenkende og gode mennesker. Vi ønsker en skolehverdag som skaper kreative og trygge elever. Dette tror vi er viktig for elevenes motivasjon, lyst til å ta vare på demokratiet og bli med å bygge et bærekraftig samfunn.

Vi vil ha en god og gratis offentlig skole for alle, men er samtidig åpne for at ideelle aktører som praktiserer alternativ pedagogikk kan drive skoler. De Grønne vil sikre at alle elever som ønsker det får plass på skoler og studieprogrammer i nærheten av der de bor. Når dette er ivare tatt vil vi legge til rette for så stor valgfrihet som mulig for elever som søker seg til andre skoler. Slik vil vi sikre ungdommen plass i sine lokale skoler samtidig som flest mulig får et reelt valg ikke bare av studieretning, men også av skole.

Vi vil prioritere arbeid som bidrar til at flere fullfører videregående opplæring, i samarbeid med kommunene. Å få flere til å fullføre videregående vil bidra til mindre utenforskap, at flere er kvalifisert for arbeidslivet, gi bedre livskvalitet og mindre ulikhet. Vi ønsker en kunnskap- og erfaringsbasert tilnærming med tanke på hvilke virkemidler som er mest hensiktsmessige å bruke. Utdanningstilbudet må i større grad baseres på hvilke behov arbeidslivet har og hvilke ferdigheter og kunnskap framtidssamfunnet trenger. Vi ønsker spesielt utdanningstilbud som i større grad bidrar til sirkulærøkonomi.

De videregående skolene skal ha fremragende yrkesopplæring ved at vi utvikler de videregående skolene til å bli regionale og nasjonale kunnskapssenter i samarbeid med både offentlige og private virksomheter.

Vi ønsker å utvide og videreutvikle ordningen med gratis skolemåltid, og ha et godt og rimelig lunsjtilbud i skolens kantiner.

Vi vil gi lærere tillit og handlingsrom for å skape et inkluderende læringsmiljø og et størst mulig læringsutbytte for elevene. Vi vil ha en sterkere satsing på praktiske og estetiske fag og sikre et bredt utvalg studieretninger i hele fylket. Yrkesfagene og fagskolene gir samfunnet nødvendig kompetanse og bidrar samtidig til et mangfold som gjør at skolen inkluderer flere.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Prioritere tiltak som bidrar til at flere fullfører videregående opplæring. Det skal utarbeides en strategi i samhandling med kommunene og andre relevante instanser for hvordan vi som samfunn kan jobbe helhetlig for å sikre at flest mulig er klare for videre studier eller arbeidslivet etter videregående. Tiltakene i denne strategien vil tilpasses de forskjellige gruppene det statistisk er størst sannsynlighet for at ikke fullfører videregående opplæring.
- Legge nærskoleprinsippet til grunn for inntak i videregående skole, men gjøre nødvendige tilpasninger for å sikre valgfrihet.

- Fylkeskommunen bør i samarbeid med OsloMet undersøke læringsutbytte av digitale og fysiske læreverk. Hensikten er å øke kunnskapen om de virkemidlene som best bidrar til læring.
- Tilby et bedre undervisningstilbud til elever i hele fylket med særlige evner eller motivasjon både i teoretiske og praktiske fag i VGS, for eksempel gjennom etablering av flere valgfrie spesialiseringsprogram.
- Sikre at alle digitale læringsressurser for skolene ivaretar elevens og ansattes personvern.
- Videreføre og styrke tilbudet av skolemat.
- Tilpasset opplæring gjelder også faglige sterke elever.
- Videreutvikle bruken av spillteknologi og datasimuleringer i undervisning, opplæring og formidling, gjerne i samarbeid med e-sport-miljøet og Regionalt ressurscenter for e-sport og datakultur i Viken.
- At fylkeskommunene skal ha en forpliktende plan for hvordan de skal tiltrekke seg og beholde kvalifiserte lærere i sine videregående skoler.
- Sørge for en finansiering av de videregående skolene som sikrer forutsigbarhet, nok bemanning, læremidler, og oppdatert utstyr og mulighet for ekskursjoner og ha klasserommet ute i naturen.
- Gi godt tilbud for overgangen til videregående opplæring til elever som på grunn av minoritetsspråklig bakgrunn eller av andre grunner kan ha svakere forutsetninger for å følge ordinær undervisning. Gjerne etter «kombinasjonsklasse»-modellen eller innføringsår i samarbeid mellom skolen og kommunene
- At elever i våre videregående skoler får utdelt fylkeskommunalt eide skole-pcer.
- Ha en helhetlig gjennomgang av kontaktlærernes arbeidsoppgaver, for å sikre en akseptabel arbeidsbyrde og muligheten til å fokusere på elevrettet arbeid.
- At undervisning i fellesfag på yrkesfag skjer klassevis, for å sikre at gruppene ikke blir for store, og for å muliggjøre at undervisningen kan tilpasses bedre til hver enkelt elev.
- Stille strenge krav til at tilrettelagt skoletransport skal gå presis, holde god kvalitet, og være tilpasset elever med ulike funksjonsvariasjoner.
- At fylkeskommunen skal tilby flere lærlingplasser, stimulere næringslivet til å ta imot flere lærlinger og styrke arbeidet for læreplassgaranti.
- Ha en reklamefri skole også på digitale flater.
- Bruke deltakelse i lokale lærlingeordninger som kriterium for tildelinger i anbud.
- Fremme sterke læringsfellesskap for medarbeidere ved alle undervisningssteder.

- Styrke formidlingen av informasjon til ungdomsskoleelever om alternativene i videregående utdanning i god tid før søknadsfristen om opptak. Sørge for god promotering til yrkesfaglige linjer.
- Styrke yrkesveiledningen på fylkets videregående skoler.
- Satse på tidlig innsats i samarbeid med kommunene, slik at elevene er godt forberedt på overgangene i utdanningsløpet.
- Sikre videreføring og utvikling av tradisjonelle håndverksteknikker i VGS og Fagskolen.
- Øke samhandling mellom skolene og næringsliv samt aktører innen bl.a. kunst, kultur, musikk og håndverk.
- Sikre eller etablere livskraftige håndverkssentre som har fasiliteter, og tilbyr opplæring og annen kursvirksomhet i håndverksfag.
- Styrke bevilgningene til den kulturelle skolesekken, og arbeide for at kulturformidling for barnehagebarn får egen finansiering
- Arbeide for at Den naturlige skolesekken gjenoppstår som nasjonal ordning, og at den brukes av skoler i fylket.
- Styrke samarbeidet med næringslivet og offentlig sektor i utviklingen av det yrkesfaglige utdanningstilbudet, herunder Fagskolen, for eksempel basert på Kongsbergmodellen.
- At alle skoler i fylket deltar i et årlig klima- og bærekraftsmesterskap.
- Etablere skolehager ved alle videregående skoler, og knytte etablering og drift til relevante studieprogramområder, og søke samarbeid med lokale aktører innen drift og skjøtsel.
- Stimulere til utdanningssamarbeid mellom universitet og videregående skoler.
- Legge til rette for at unge blir oppsøkt med tilbud om kompetansepåfyll, etter- og videreutdanning samt tiltak og oppfølging som setter flere i stand til å ta ledige jobber.
- Vi vil at fylkeskommunen skal samarbeide med de kommunale kulturskolene om å gi et regionalt fordypningstilbud til kulturskoleelevene.
- Sikre universell utforming ved innkjøp av fysiske og digitale undervisningsressurser og verktøy i skolen.
- Fylket skal jobbe for at nærskoleprinsippet skal gjelde på tvers av fylkesgrenser.
- Seksualundervisningen må legge vekt på både grensesetting, helse og seksualitet som kilde til glede og trivsel. Undervisningen bør også inneholde informasjon om alternative familieformer, skeiv seksualitet og kjønns mangfold.

- Sikre god fagkompetanse og tilstrekkelig kapasitet innen spesialpedagogikken.
- Elever som går på samme skole må få likt oppfølgingstilbud, uavhengig av bostedsfylke.
- At alle ansatte i skolen tilbys videreutdanningskurs i utdanning for bærekraftig utvikling eller andre kurs for å heve bærekraftskompetansen i skolen.

7. Næringsliv

En grønn næringspolitikk er en offensiv politikk som satser på bedrifter som tør å tenke nytt for å finne løsninger for vår tids store miljøutfordringer. Det handler både om dem som finner opp noe nytt og de som tilpasser eksisterende drift for å bedre ivareta natur og minske klimabelastning. Fylket skal være attraktivt for både små og store, nye og gamle virksomheter. Vi vil gi næringslivet forutsigbare gode rammebetingelser gjennom regional planlegging med langsiktige mål, støtte til innovasjon, og målrettet bruk av fylkeskommunale anbud. Miljøpartiet De Grønne vil være tydelige overfor næringslivet gjennom å gi gode og langsiktige rammevilkår der bærekraft vektlegges sterkt.

Det er viktig å utnytte de mulighetene ledige hender og hoder byr på. De Grønne mener det private næringslivet må styrkes i hele fylket, og vil stimulere til at kreative og initiativrige innbyggere starter bedrifter. Vi vil bidra til at det er god grobunn for en yrende underskog av gründerbedrifter, og stimulere utviklingen av nye og eksisterende kompetansenettverk. Vi må satse mer på rådgivning for entreprenørskap og nettverksbygging der kunnskap, ideer, ressurser og stordriftsfordeler kan deles, også mellom mindre virksomheter.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Legge til rette for at små -og lokale bedrifter får en reell mulighet til å konkurrere om offentlige oppdrag i fylkeskommunen, blant annet gjennom å dele opp anbud.
- Styrke kontrollen av bedrifter som leverer varer og tjenester til fylket og bistå kommunene med det samme, for å sikre at seriøse og effektive bedrifter ikke taper anbud til bedrifter som bryter reglene.
- Koble sammen utdanning, forsknings- og innovasjonsmiljøer, offentlig sektor og næringslivet for å utvikle utdannings- og opplæringstilbudet tilpasset fremtidens offentlige sektor og næringsliv, og for å støtte opp under livslang læring.
- Støtte utvikling av flere møteplasser for næringslivet som inkubatorer, kontorfellesskap, skaperverksteder og jobbhotell for gode arbeidsfellesskap regionalt og lokalt.
- Utvikle en strategi for å imøtekomme rekrutterings- og kompetansebehovet som forventes i regionens arbeidsliv de neste årene.
- Bidra med kompetanse til næringsliv, kommuner, offentlige institusjoner og frivillige aktører i arbeidet med klima- og miljøomstilling.
- At fylket samarbeider med ledende regioner i Europa for omstilling til lavutslippssamfunnet, innovasjon og utvikling av fremtidens næringsliv.
- Stimulere til økt samarbeid mellom kompetanse- og innovasjonsmiljøer i regionen og utlandet.
- Prioritere kriteriene bærekraft, energibruk, ressursforvaltning og arealdisponering når fylket skal gi støtte til etablering og utvikling av næringsvirksomhet.

- Legge til rette for klyngeutvikling og samspillseffekter mellom større arbeidsplasser om sirkulære løsninger, som idéutvekslingsarenaer, mobilitet, fellesleveranser og etisk virksomhet.
- Jobbe for gode og trygge toalettfasiliteter for sjåførere langs veiene der fylkeskommunen har ansvar.

8. Utøvende kultur og idrett

Tilgangen til et bredt kulturtilbud beriker hverdagen. Alle skal ha tilgang til et godt kulturtilbud uavhengig av hvor de bor. Ved å legge til rette for en mangfoldig kultursektor, styrker vi mulighetene for utveksling av spennende kulturuttrykk og en større valgfrihet i kulturtilbudene. Bibliotekene har en viktig rolle som tilgjengelig sosial og kulturell arena for alle.

MDG vil satse på kunstmiljøene og stimulere til at kunstnere kan bo og virke i alle deler av fylket. Vi vil bedre mulighetene for at alle som ønsker det kan engasjere seg i kreativ utfoldelse. Det er ikke bare profesjonelle kunstnere som har behov for et sted å være. Veldig mange aktører innenfor kultur, musikk og breddekulturen fremhever behovet for et sted å være for både øving/utøvelse av kunst, og for lagring av instrumenter.

Kulturbransjen skal være en del av det grønne skiftet, og mange i kulturbransjen er klare for å bidra. Vi vil støtte opp om initiativer for å redusere kulturbransjens miljøavtrykk. Vi vil tilrettelegge for at festivaler kan være forbilder innen bærekraft og sirkulærøkonomi.

Kulturaktiviteter, idrett og friluftsliv er viktige i folks liv, som kilde til både meningsfulle erfaringer og til god helse. Vi prioriterer derfor breddeidrett framfor toppidrett og satser på folkehelse i en tid der flere og flere beveger seg stadig mindre. Vi ønsker derfor tilgang til gratistilbud som parker, friareal og nærnatur som viktig kilde til bevegelse, lek og allmenn livskvalitet for alle.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Bidra til å gjenoppbygge kulturlivet etter pandemien ved støtteordninger som sikrer og trygger artister og aktører i kulturlivet, og bidra til at publikum kommer tilbake til kulturarrangementer.
- Støtte opp om og stimulere til et mangfoldig, inkluderende og godt kulturtilbud over hele fylket, og jobbe for at kulturarenaer er tilgjengelige uavhengige av kjøpekraft.
- Gi bedre tilgang på lokaler til kultur og frivillighet, som scener, kulturarenaer, produksjonslokaler og øvingslokaler for musikk og scenekunst, for eksempel gjennom sambruk og utlån av fylkeskommunale lokaler.
- Utvikle veiledningsmateriell for miljøvennlige idretts- og kulturarrangementer.
- Styrke støtten til museene slik at de er i stand til å ta vare på vår felles materielle og immaterielle kulturarv.
- Kreve at god avfallsbehandling og ivaretagelse av miljøhensyn er et kriterium for støtte til kultur- og idrettsarrangementer.
- Videreutvikle fylkesbiblioteket som en demokratisk arena og nav for kompetanse og opplysning for hele befolkningen.

- Løfte ordninger som den kulturelle spaserstokken og den kulturelle skolesekken når fylket skal prioritere støtte til kulturtiltak for folk i alle aldre, og arbeide for et tilsvarende tilbud for barnehagebarn - den kulturelle bæremeisen.
- Utvikle samarbeid mellom kompetansemiljøer innen kulturfeltet og skolen.

9. Økonomi, administrasjon og drift

Fylkeskommunen må samarbeide med kommunene og det offentlige virkemiddelapparatet og stimulere til at aktører på tvers av nivåer og sektorer i samfunnet trekker i samme retning. Ved å stille krav om ivaretagelse av miljø, etikk og seriøsitet til våre innkjøp bidrar vi til en økonomi som fremmer bærekraft og grønn innovasjon.

Fylkeskommunen eier og drifter administrasjonsbygg, skoler, kulturbygg, tannklinikker, utendørsanlegg og annen eiendom. De Grønne vil jobbe for bærekraftig bygging og drift av fylkeskommunale bygg. De skal være gode for arbeidstakere og innbyggere, være vakre og skape gode sosiale arenaer. De skal være giftfrie, energieffektive, vare lenge, og til slutt kunne gjenvinnes.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Følge opp Viken-modellen for seriøsitetskrav for offentlige anskaffelser og bidra til å utforme Norges-modellen og ta den i bruk når den blir klar.
- Legge til rette for krav om sirkulære løsninger i anskaffelser og avtaler i tråd med fylkeskommunens anskaffelsesstrategi og kommende nasjonale retningslinjer for sirkulærøkonomi.
- Bidra til at bedrifter møter ambisiøse og forutsigbare miljøkrav fra innkjøpere, på tvers av landet, for å gi industrien og næringslivet forutsigbarhet og oppnå bedre avtaler Dette vil vi oppnå gjennom å dedikere ressurser i fylkeskommunen som kan støtte kommuner i deres anbudsprosesser, invitere kommuner til å delta på fylkeskommunale avtaler og bidra i nasjonale nettverk.
- At politikergodtgjørelser og lederlønninger i fylkeskommunen skal være moderate.
- At fylket skal ha et vedlikeholdsbudsjett som synliggjør vedlikeholdsetterslep på fylkeskommunale bygg, eiendommer og infrastruktur, fremhever klima- og miljøgevinster og gjør det mulig å gjøre helhetlige politiske prioriteringer.
- MDG skal arbeide for å unngå bruk av skatteparadis, og arbeide for finansiell og Eiermessig åpenhet blant annet ved å kreve utvidet land-for-land-rapportering.
- At kvalifikasjonskrav i anbudene ikke unødig utelukker gründere og nystartede bedrifter.
- At sosial bærekraft, herunder muligheten til fast ansettelse og et sunt arbeidsmiljø skal prioriteres i anskaffelser og sikres gjennom krav og retningslinjer til leverandørene.
- Styrke miljøkravene i innkjøp, inkludert i fylkeskommunens kantiner og i arrangementer som får støtte fra fylkeskommunen, blant annet for å begrense forbruket av plast, plastemballasje, animalske produkter og miljøskadelige stoffer.

- Stille strenge krav til dyrevelferd i anskaffelser hvor det er relevant, for eksempel kreve økologiske eller dyrevernermerkede egg-, fjørfe- og kjøttprodukter.
- Stille krav til fossilfrie anleggsplasser i alle byggeprosjekter hvor fylkeskommunen skal ha et driftsansvar.
- Sørge for at fylkeskommunens anskaffelser ikke bidrar til ødeleggelse av regnskog og sårbare naturområder i verden.
- Alltid utrede alternativer til å bygge nytt, med en tung vektlegging på miljøfaktorer som klimautslipp og ressursforbruk.
- At det legges til rette for digitale møter når dette er hensiktsmessig.
- At fylkeskommunen skal være en aktiv dialogpartner med andre kommuner for å finne og dele løsninger som øker bærekraften til offentlige myndigheters innkjøp.
- Søke EU-midler for prosjekter som kan styrke fylkeskommunens arbeid med bærekraftig samfunnsutvikling.
- Ta i bruk det offentlige virkemiddelapparatet for økte satsinger i fylkeskommunen på bærekraftig omstilling, og innrette egne virkemidler for å stimulere til bærekraftig samfunnsutvikling.
- Styrke anskaffelsesavdelingen i fylkeskommunen slik at den har høy kompetanse innen grønne innovative innkjøp og kan bistå kommunene med dette.
- Satse på ENØK-tiltak, solenergi eller andre fornybare energikilder, samt klimatilpasning på fylkeskommunens eiendommer og stimulere til dette der det er mulig og ikke går på bekostning av viktige kulturminner.
- At nye fylkeskommunale bygg skal oppføres med høyest mulig miljøsertifisering, og det skal legges vekt på muligheten for ombruk både ved bygging og riving.
- At fylkeskommunens bygg og IKT-systemer skal være universelt utformede.
- Utvikle en lokal handlingsplan for energieffektivisering av egne bygg.
- Kartlegge bruk av engangsprodukter i fylkeskommunale virksomheter og fase ut bruken av unødvendige engangsprodukter.
- Fylkeskommunen skal gjenbruke møbler og utstyr så langt det er mulig, eller legge til rette for gjenbruk av andre.
- Jobbe for å redusere matsvinnet i fylkeskommunale virksomheter, og øke bruken av underutnyttede matressurser slik som høns, kje, bygg, innmat og små grønnsaker.
- At sanitærprodukter skal være tilgjengelig på helsesykepleierkontorer og toaletter på videregående skoler.

- Ved matsservering i fylkeskommunal regi skal produkter som inneholder animalske produkter være tydelig merket.
- Det skal alltid tilbys et vegetarisk alternativ i fylkeskommunens kantiner og arrangementer med mat, og det skal arbeides for å gjøre andelen plantebasert, lokalprodusert og økologisk større.
- Innføre vegonorm på fylkeskommunale arrangementer for å øke andelen plantebasert kosthold.
- Maten som tilbys og dekkes av offentlige midler i fylkeskommunen tar utgangspunkt i kostholdsrådene og prinsipper for økologisk bærekraft.

10. Arbeidsliv

Arbeid er en stor del av livet for de aller fleste, og viktig for å opprettholde velferdssamfunnet for oss alle. De Grønne vil ha et inkluderende arbeidsliv som gir høy livskvalitet med sunn balanse mellom jobb og fritid. De grønne vil legge til rette for fleksibilitet i arbeidslivet for å ta hensyn til funksjonsevne, omsorgsoppgaver og annet samfunnsengasjement. Vi vil bidra til at fylkeskommunens ansatte skal speile befolkningen når det gjelder kjønn, alder, bakgrunn og funksjonsvariasjoner. Vi vil fremme høy grad av tillit mellom arbeidsgiver og de ansatte.

Vi jobber for et varmere og mer inkluderende arbeidsliv der folk kan ta tiden sin tilbake.

Fylkeskommunen skal selv gå foran ved å sikre egne ansatte gode arbeidsforhold, men også kreve at leverandører av varer og tjenester til fylket ivaretar sine ansatte.

Miljøpartiet De Grønne vil:

- Begrense ufrivillig deltid og bruken av midlertidige stillinger i fylkeskommunen.
- Legge til rette for fleksibel arbeidstid og redusert antall timer i full stilling når det er mulig og ønskelig for begge parter.
- Støtte opp under bruk av hjemme- og nærkontor, samt andre løsninger som gjør det mulig å redusere pendling.
- At fylkeskommunen støtter opp om initiativ for et inkluderende arbeidsliv, og selv tilbyr praksisplasser og ansettelse til mennesker som har utfordringer med å komme seg inn i arbeidsmarkedet og motivere for at eldre kan stå i jobb helt frem til offisiell pensjonsalderen.
- At fylkeskommunen sørger for gode nok garderobefasiliteter til ansatte som går, løper eller sykler til og fra jobb.
- Innføre stimuleringsordninger for ansatte som velger sykkel, gange og kollektivtrafikk.
- Gjøre det mulig å lease el-sykkel med mulighet for utkjøp etter et avtalt antall år.
- Jobbe for at arbeidstakere og arbeidsføre i alle aldre blir tilbudt kompetansepåfyll, etter- og videreutdanning.

Prinsippprogram

Miljøpartiet De Grønnes mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse. Økonomien skal underordnes sunne økologiske prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt. Livskraftige lokalsamfunn basert på lokale ressurser er en forutsetning for å nå målet.

Miljøpartiet De Grønnes vedtekter § 1

Det gode, grønne liv	3
1. Naturen vi er en del av	3
Respekt for naturens tålegrenser	3
En ambisiøs og solidarisk klimapolitikk	4
Vern om det biologiske mangfoldet	4
Dyrenes verdi	4
2. Et levende demokrati	5
Maktfordeling og ansvarliggjøring	5
Et sterkt lokaldemokrati	5
Bred deltagelse og medbestemmelse	6
3. Grønn økonomi	6
Ressurser i kretsløp	6
En rettferdig økonomi	7
En trygg økonomi og god beredskap	7
En demokratisk økonomi	7
Grobunn for nyskaping	8
4. Et mangfoldig og inkluderende samfunn	8
Et mangfoldig kulturliv	9
Forsvar for asylretten	9
Likestilling og vern mot diskriminering	9
Urfolks rettigheter	10
5. Meningsfulle liv i et trygt velferdssamfunn	10
Trygghet og mestring	10
Deltagelse og mening	11
Folkehelse i et raust samfunn	11
Menneskevennlige omgivelser	11
6. En aktiv fredspolitikk	12
Grenser for bruk av militærmakt	12
En restriktiv våpenpolitikk	13
7. Internasjonalt samarbeid	13
Liten økonomi med stort ansvar	13
Europeisk samarbeid	14
Et demokratisk FN	14
8. Digitale rettigheter	14
Lik tilgang på nettet	14
Digitalt borgeransvar	15
Avslutning	15

Det gode, grønne liv

I samfunnet vi ønsker oss kan alle leve gode liv innenfor naturens tålegrenser. Demokratiet, økonomien og sivilsamfunnet virker sammen og utløser livsglede og skaperkraft.

Det grønne samfunnet spiller på de gode kreftene i mennesket. De beste løsningene blir til i samarbeid mellom folk, bedrifter, organisasjoner og land. Det er kort avstand fra engasjement til påvirkning og makt. Vi har høy tillit til hverandre. Mangfold og meningsbryting er lærerikt og et gode.

Mennesker lever og utvikler seg i meningsfulle fellesskap. Vi har ansvar for og bidrar i lokalsamfunnet. Samtidig får vi støtte og hjelp når det trengs. Vi bygger de nære fellesskapene våre på en måte som også er god for mangfoldet av mennesker og arter på hele jorden.

I det grønne samfunnet har mennesker mulighet til å leve fritt som seg selv. Den enkelte har rom til å finne og dyrke sine interesser, og mulighet til å oppleve mestring i alle livets faser. Den enkelte kan sette egne ideer ut i livet eller delta i samfunnets mange virksomheter. Det er naturlig og verdifullt at folk skaper, med hendene, med hodet og med hjertet. Sammen forvalter vi livsgrunnlaget og velferden. Et medmenneskelig samfunn er et samfunn der vi tar vare på hverandre. Vår politikk er basert på tre grunnleggende solidaritetsprinsipper: solidaritet med alle mennesker, solidaritet med fremtidige generasjoner og solidaritet med dyr og natur.

1. Naturen vi er en del av

Vi lever på en unik og vakker planet. Her er vi del av det utrolige mangfoldet av liv, og avhengige av sammensatte og sårbare økosystemer. De siste århundrene har mennesket satt store avtrykk. Dermed har vi også et stort ansvar for livet på jorden.

Mennesket må forvalte jordens økosystemer slik at de overlates i bedre stand til neste generasjon. Vi skal ikke eksperimentere med hva jorden kan tåle av menneskeskapte klimaendringer, naturinngrep og forurensning. For å verne om muligheten til å leve gode liv må vi raskt og rettferdig tilpasse levesettet vårt til naturens tålegrenser.

Respekt for naturens tålegrenser

Jordens størrelse setter grenser for hvor høyt materielt forbruk vi kan ha, og for hva vi kan forsyne oss av. Ved å samarbeide og fordele ressursene, kan vi ivareta

både grunnleggende behov og retten til materiell trygghet for mennesker på hele kloden. Vi kan høste av naturens overskudd. Samtidig kan vi ikke utarme ressursene på bekostning av andre mennesker, fremtidige generasjoner, andre arter eller naturen selv.

Frisk luft, rent vann, naturen og det biologiske mangfoldet må prioriteres foran økonomisk vekst. Til nå har vi forsynt oss av mer enn jorden klarer å gjenskape. Nå må vi håndtere følgene av dette, og reparere naturen der vi kan.

En ambisiøs og solidarisk klimapolitikk

Klimakrisen truer livet som vi kjenner det og er blant menneskehetens største, mest akutte utfordringer. Klimaendringer forverrer naturkrisen, legger press på arter og påvirker levebrødet til millioner. Løsningene finnes, men omstilling krever politisk handlekraft, kreativitet og forpliktende samarbeid på tvers av grenser. Klima- og naturhensyn må ses i sammenheng.

Norge må gå foran med nasjonale utslippskutt, hurtig omstilling av hele samfunnet og klimastøtte til fattige og sårbare land. Alle sektorer må bidra, men de største forurenserne må bidra mest. Målet bør være å overoppfylle våre internasjonale klimaforpliktelser.

For hver tidels grad global oppvarming vi kan unngå, redder vi liv og hindrer ødeleggelser. Fornybar energi, klimasmart næringsutvikling og nye forbruksmønstre gir håp. Samtidig må vi tilpasse oss klimaendringene som uansett kommer, og ivareta sosiale hensyn og økosystemer på veien mot et nullutslippssamfunn.

Vern om det biologiske mangfoldet

Andre arter og økosystemene de er en del av har egenverdi, uavhengig av om de har direkte nytte for oss mennesker. Vi står ikke hevet over naturen, men er en del av den. Et rikt arts- og naturmangfold er en forutsetning for trygghet og livskvalitet. For å opprettholde og styrke det biologiske mangfoldet trenger vi en kursendring hvor vi verner og restaurerer natur i stort monn, og hvor vi bekjemper farlige klimaendringer og fjerner skadelige utslipp av miljøgifter til naturen. Ved mangelfull kunnskap og stor usikkerhet om miljøkonsekvenser, må vi legge føre-var-prinsippet til grunn.

Dyrenes verdi

Alle dyr har egenverdi og kan ikke reduseres til nytteverdi for mennesket. Vi er moralsk forpliktet til å behandle dyr med respekt, til å unnlate å påføre dem unødig lidelse og til å se dem som en del av det verdifulle mangfoldet i både samfunnet og naturen.

Mennesket har et særlig ansvar for å ivareta velferden til dyr vi har makt over, og som er avhengige av oss. Dyr skal ha mulighet til å utfolde sine artstypiske og individuelle behov.

2. Et levende demokrati

Demokratiet skapes av at mennesker har innflytelse i samfunnet de er en del av. Et godt grasrot demokrati gir økt tillit. Det bidrar også til å utløse menneskets evner til å ta vare på hverandre, samarbeide og skape.

Folket er ikke bare produsenter og konsumenter av samfunnets varer og tjenester. De trenger å delta i og ha innflytelse i beslutningsprosesser som angår fellesskapet. Bred demokratisk deltakelse i ulike former gir best mulige og legitime beslutninger. Styresmaktene må utgå fra innbyggerne og tjene allmenne interesser.

Det norske demokratiet bygger på historiske bevegelser som har bidratt til å styrke og utvide menneskerettigheter, likestilling og velferd. Vi har fått sterke tradisjoner for samarbeid og mulighet til deltagelse.

Miljøpartiet De Grønne bygger videre på denne arven. Som del av en større internasjonal grønn partifamilie, med røtter i miljøbevegelsen, fredsbevegelsen og kvinnebevegelsen, vil vi utvide demokratiet. Slik vil vi skape en politikk for likestilling og i solidaritet med utsatte grupper, fremtidige generasjoner og naturen.

Maktfordeling og ansvarliggjøring

Makt skal ikke samles på få hender. Det er et demokratisk ideal at ansvaret som folkevalgt utøves av mennesker fra alle samfunnslag. Det sikrer et mangfold av ståsteder. Det motvirker samtidig stillstand, maktkonsentrasjon og utenforskap. Dette idealet krever samtidig at alle må sikres gode forutsetninger for å delta i de demokratiske prosessene. Det må skje gjennom god tilgang til informasjon, og gjennom trygge og tilgjengelige arenaer for engasjement.

Et sterkt demokrati er avhengig av at makthaverne kan ettergås og holdes til ansvar, og at mindretallenes rettigheter sikres. Ytringsfrihet, fri presse, organisasjonsfrihet, uavhengige domstoler, et rikt kulturliv, et sterkt sivilsamfunn og velfungerende, representative politiske parti er forutsetninger for demokratiet.

Et sterkt lokaldemokrati

I et grønt samfunn skal beslutninger tas nært menneskene som berøres og ressursene som forvaltes. Nærhet betyr ofte unik innsikt. Medbestemmelse og lokal forankring gir legitimitet og inspirerer til engasjement.

Samtidig må vi ta hensyn til de som kan påvirkes andre steder og til andre tider, og til verdier av nasjonal og internasjonal betydning. Det må være en balanse mellom lokaldemokrati og statlige rammer. Det gjelder særlig i saker som

berører menneskerettigheter eller naturverdier, og når fellesskapets allmenninger er utsatt for press.

Bred deltagelse og medbestemmelse

Demokrati og medborgerskap utøves på mange nivåer og steder. Sivilsamfunnet, lokale møteplasser, offentlige etater, utdanningsinstitusjoner og arbeidsplasser er alle viktige påvirkningskanaler i den enkeltes hverdag. Vi må sikre medbestemmelsesrett for dem det angår. Et grønt samfunn dyrker et mangfold av måter å delta og påvirke på.

Det representative og formelle demokratiet – Stortinget, regjeringen, fylkesting og kommunestyre – kan oppleves fremmed for mange. En oppsplittet offentlighet og en opplevelse av stadig sterkere motpoler kan true fellesskapet, og også stå i veien for god informasjon og fruktbar debatt. Vi må aktivt inkludere ungdom, eldre, mennesker med funksjonsnedsettelse og andre som i dag er underrepresentert eller tilsidesatt. Vi må også hegne om møteplasser der ulike grupper kan samhandle.

De Grønne vil videreutvikle demokratiet, slik at det fungerer bedre for flere. Vi er derfor også åpne for å ta i bruk nye verktøy som kan myndiggjøre befolkningen og oppmuntre til deltakelse.

3. Grønn økonomi

Målet for en grønn økonomi er å sørge for gode liv for alle, nå og i fremtiden. Jordens ressurser må forvaltes og fordeles slik at vi ivaretar menneskerettigheter og tar hensyn til naturens tålegrenser. Innenfor disse rammene skal en grønn økonomi bygge opp under kreativitet, samarbeid og skaperkraft.

Økologisk og sosial bærekraft må være like viktige styringsmål som økonomisk bærekraft, både nasjonalt og lokalt.

Ressurser i kretsløp

Verdiskaping må skje på lag med naturen. Grønn økonomi lærer av naturens samspill, for å utvikle en økonomi som er mer skånsom og mer langsiktig. Jo større vårt totale forbruk er, jo mer sårbare blir vi. Vi kan ikke forvente at teknologisk utvikling kan veie opp for dette alene. Overforbruk gjør oss sårbare, og påfører planeten vår stor skade. Derfor må det totale forbruket reduseres og økonomien må unngå sløsing, svinn og kollaps. Da må ressurser gå i kretsløp, og vi må i størst mulig grad legge til rette for gjenbruk, reparasjon, resirkulering og deling. Vi kan ikke hente mer ut av naturen enn det som kan gjenskapes eller tilbakeføres. Vi kan heller ikke slippe mer ut i naturen enn den kan håndtere. En grønn økonomi kan ikke være avhengig av å vokse.

En rettferdig økonomi

I løpet av 1800- og 1900-tallet har sosiale og liberale bevegelser bidratt til å gjøre mange menneskers liv bedre. I løpet av 1800- og 1900-tallet har sosiale og liberale bevegelser, som arbeiderbevegelsen med sine sosialdemokratiske ideer, bidratt til å gjøre mange menneskers liv bedre. En grønn økonomi bygger videre på denne arven. Måten samfunnet og blandingsøkonomien er organisert på har gitt Norge et høyt velstandsnivå. Vi vil videreføre samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og myndighetene. Samfunnet skal ha et levende og variert næringsliv, et omfordelende skattesystem og et godt sosialt sikkerhetsnett. Vi må sikre at også de som sitter nederst ved bordet opplever trygghet.

Både lokalt, nasjonalt og internasjonalt må velstanden fordeles slik at mennesker ikke lever i fattigdom. Alle skal kunne ta del i fellesskapet og ha mulighet til å leve frie liv. Små forskjeller bidrar til sunne, tillitsfulle samfunn, og gjør det mulig å sikre gode liv for alle på en begrenset klode.

En trygg økonomi og god beredskap

Et trygt samfunn forutsetter at vi tar vare på naturmangfold, bekjemper klimaendringer og har en sterk beredskap. Slik kan vi redusere og unngå kriser, og bedre håndtere de som oppstår, til fordel for oss alle og økonomien.

Utviklingen innenfor kunstig intelligens og bioteknologi byr på både muligheter og store utfordringer. For å sikre at denne teknologien blir brukt til menneskehetens og naturens beste må myndighetene være i forkant med regulering.

Vi må sikre forsyning av mat, energi og andre varer og tjenester der folk er. Det krever en robust infrastruktur, i tillegg til kriseforebygging og -beredskap. Beredskapspolitikken må være risikoinformert, ta høyde for usikkerhet og involvere befolkningen. Matproduksjonen bør baseres på lokale ressurser, lokale verdikjeder og gode arbeidsvilkår. Det skal sikre god og sunn mat til befolkningen, og hindrer unødvendig press på andre lands ressurser. Energisystemet må baseres på effektiv energibruk og på klima- og miljøvennlige energikilder. Ingen kan møte en krisesituasjon alene. Å bygge gode samarbeid med våre naboland er å bygge egen motstandsdyktighet. Ingen kan møte en krisesituasjon alene. Å bygge gode samarbeid med våre naboland er å bygge egen motstandsdyktighet.

En demokratisk økonomi

Verdiskapingen basert på våre felles ressurser skal komme oss alle til gode. Vi må redusere konsentrasjonen av rikdom. Kapital er makt. Det gjør gjennomsiktighet, regulering av markedet og utjevning av ulikheter nødvendig.

Markedsbaserte løsninger kan brukes til å fremme grønne innovasjoner, sosialt entreprenørskap og ressursbesparelser, så lenge markedene reguleres slik at de ikke gir økte forskjeller eller overutnyttelse av naturressurser og arbeidskraft.

Spredt eierskap og et næringsliv med mange små og mellomstore bedrifter er viktig for å skape deltagelse. Slik sikrer vi også nærhet til beslutninger og spredning av makt. Det sikrer forsyning og tjenester der folk bor. Alternative eierskapsmodeller som fremmer samarbeid og medvirkning er viktig for maktspredning og mangfold og kan skape et mer meningsfylt arbeidsliv for mange.

Arbeidslivet, næringslivet og offentlige institusjoner kan ikke alene oppfylle alle menneskelige behov. Derfor utgjør sivilsamfunnet en vesentlig del av en grønn økonomi. Det gir omsorg, sosiale møter og meningsfulle oppgaver vi trenger for å ha gode liv.

Grobunn for nyskaping

Gode muligheter for å skape verdier og arbeidsplasser er en kilde til frihet og rikdom for hele samfunnet. Politikken skal både gi forutsigbarhet og forutsetninger for nyskaping. I en internasjonal økonomi må staten være aktiv for å sikre at ønsket teknologiutvikling, produksjon og verdiskaping kan skje lokalt og i tråd med målene for en grønn økonomi.

Grunnleggende infrastruktur og tjenesteyting er et offentlig ansvar. Kommersielle og ideelle aktører kan samtidig bidra med nytenkning og kreativitet. Så lenge vi unngår sårbarhet og uønsket markedsrett har vi tro på at et mangfold av aktører kan bidra til å løse samfunnets oppgaver.

4. Et mangfoldig og inkluderende samfunn

Miljøpartiet De Grønne er et interseksjonelt feministisk og anti-rasistisk parti, og jobber for likestilling og likeverd på tvers av ulike grupper.

Alle mennesker har rett til å ta egne valg, uttrykke seg fritt, skape og få støtte til å forme egne liv, delta og utøve sine samfunnsplikter. Denne friheten omfatter de sosiale, kulturelle, intellektuelle og åndelige aspektene av tilværelsen, og også de materielle. Alle mennesker har en iboende og ukrenkelig verdi. Ulike grupper er først og fremst medmennesker og skal behandles deretter. En blomstrende frivillighet i all sin prakt, utøvet gjennom bl.a. idrett og politikk, er alle produkter av frihetene vi ofte tar for gitt i Norge.

Prinsippene i FNs menneskerettighetserklæring og Grunnloven skal regulere fredelig, demokratisk og likeverdig sameksistens. Et inkluderende samfunn legger disse til grunn og likestiller FN-konvensjonene for kvinner, barn og mennesker med nedsatt funksjonsevne i den norske menneskerettsloven.

Barns rettigheter er særlig sårbare for krenkelser, og deres rett til medvirkning skal ivaretas.

Mangfold er verdifullt, men kan også utfordre oss. Kulturell, religiøs, språklig og kroppslig variasjon kan gjøre oss mer robuste og kreative som fellesskap, gitt at vi møter hverandre med åpenhet, respekt og toleranse. Kultur, tradisjon og religion må samtidig aldri forstås som en unnskyldning for å utøve diskriminering, bryte menneskerettighetene eller undergrave demokratiet. Ingen samfunn eller kulturer er uforanderlige eller entydige. Alle har potensial for positiv utvikling.

Et mangfoldig kulturliv

Kultur bygger fellesskap og identitet. Kulturlivet kan berike, avspeile og problematisere livene våre, på tvers av ulikheter. Fri kunst og et levende kulturliv gir mulighet til å utfolde seg. Kulturlivet er også plattform for demokratisk deltagelse.

For at alle skal kunne bidra i og berikes av kulturen, må politikken bygge på likestillingsprinsipper, søke maktspredning og være en motvekt til det kommersielle markedet. Fellesskapet må bidra for å sikre frihet og spillerom for kunstnere og for å åpne opp kunsten for alle.

Staten har et ansvar for å jevne ut ubalansen i forholdet mellom norske målformer og nasjonale minoriteters språk, mellom talespråk, skriftspråk, tegnspråk og alternativt supplerende kommunikasjon¹.

Forsvar for asylretten

I århundret vi har foran oss kan folkevandringen i verden bli mer omfattende, blant annet som følge av klimaendringer. Vi må være forberedt på en verden med flere mennesker på flukt fra konfliktsoner, uro, matmangel og ekstremvær. Som et ressurssterkt demokrati har Norge et særlig ansvar for å hjelpe sårbare mennesker på flukt. Asylretten må forsvares, og enkeltindivider aldri gjøres statsløse som følge av politiske vedtak i Norge.

Likestilling og vern mot diskriminering

For å sikre reell likestilling må vi kjempe mot all negativ forskjellsbehandling. Vi må aktivt motarbeide undertrykkende ideologier, bevegelser og samfunnsstrukturer. Kjønn, kjønnsuttrykk, seksuell orientering, funksjonsevne, etnisitet, livssyn og alder er dimensjoner som må ha et særlig vern mot diskriminering.

¹ Ansikt-til-ansikt-kommunikasjon på andre måter enn gjennom tale, for eksempel kommunikasjonsbøker, tematavler, enkeltsymboler, tekniske løsninger, osv.

Storsamfunnet har et ansvar for å bekjempe fordommer, hatprat og konspirasjonsteorier. En mangfoldig og redaktørstyrt medieoffentlighet, et rikt kulturliv, fri forskning og tilgjengelige arenaer for deltakelse er nødvendige forutsetninger for å lykkes. For å sikre alle muligheten til likeverdig medvirkning, medborgerskap og deltagelse, trengs universell utforming, altså utforming av bygninger, omgivelser og tjenester slik at de kan brukes av alle. Det gjelder både fysisk og digitalt, både i nabolaget, i lokalsamfunnet og i storsamfunnet. Positiv diskriminering, for eksempel kvotering, kan være effektivt for å bekjempe systematisk underrepresentasjon.

Urfolks rettigheter

Den norske staten har historisk, i flere sammenhenger og over lang tid, undertrykt urfolk og nasjonale minoriteter. For å legge grunnlaget for et ordentlig forsoningsarbeid og for å forebygge fremtidige overgrep, har majoritetssamfunnet et tungt ansvar. Norge har et spesielt ansvar for å sikre rettighetene til det samiske folket og de nasjonale minoritetene (kvener, jøder, skogfinner, romer og romanifolk).. Vi må sikre at urfolk og nasjonale minoriteter kan utøve sitt muntlige og skriftlige språk, sin kultur og forvaltning av kunnskap på egne premisser.

5. Meningsfulle liv i et trygt velferdssamfunn

Et trygt fellesskap gir grobunn for meningsfulle liv. Samfunnet skal gi gode tilbud innen både oppvekst, arbeid, helse, bolig og samferdsel. En velferdspolitik som sikrer og ser slike tilbud i sammenheng, gir den enkelte frihet og mulighet til å ta ansvar for oss selv og hverandre.

Et grønt samfunn bygger videre på den nordiske velferdsmodellen, hvor det offentlige tilbudet og universelle løsninger utgjør hjørnesteinen. Det er et offentlig ansvar å sikre grunnleggende rettigheter og materiell trygghet. Offentlige, private, ideelle og uformelle tilbydere kan samtidig utfylle hverandre, samarbeide og berike velferdsstaten.

Fritiden er avgjørende for å leve gode liv, ta vare på hverandre, og holde oss informert og engasjert i lokalmiljøet og samfunnet. Produktivitetsveksten bruker vi i dag til et stadig økende overforbruk. Nå må vi prioritere livskvalitet og tid foran økt materielt forbruk.

Trygghet og mestring

En trygg oppvekst er grunnlaget for et godt liv. Barnets behov for trygghet og kjærlighet, og fravær av overgrep og forsømmelse, ligger til grunn for politikk og myndighetsutøvelse. Barn skal ikke vokse opp i utenforskap og fattigdom, og har rett på et oppvekstmiljø fritt for trakassering og mobbing. Foresatte skal i stor grad ha frihet til og ansvar for å ivareta sine barns behov.

Barn og unge skal kunne bli skapende mennesker, som tar ansvar for seg selv og sine omgivelser. Gode, tilgjengelige barnehager og skoler er med på å ivareta barnas utvikling, behov for lek, bevegelse og sansestimulering. Utdannelsen skal gi barn erfaring med natur, kunst, kultur gjennom varierte fag, arbeidsmåter og utdanningsløp. Alle barns evner har verdi og alle barn skal oppleve mestring.

En offentlig skole, som tar i bruk best tilgjengelig kunnskap om barns utvikling, er grunnmuren i utdanningssystemet. Fellesskolen sørger for at barn med ulike bakgrunn møtes. Skolen skal hjelpe barna til å utvikle kritisk tenkning, medmenneskelighet og evne til konflikthåndtering. Alternativer utenfor den offentlige skolen er viktige tilskudd.

Deltagelse og mening

Å skape, samhandle, involvere seg og å delta er en kilde til mening. Det gjør også at vi klarer å løse oppgavene i samfunnet vårt. Å delta i arbeidslivet bidrar til økonomisk selvstendighet og selvrealisering, og arbeidsplassene er samtidig en sosial arena. Den enkeltes rett til verdighet og trygghet må samtidig ivaretas for alle, uavhengig av tilknytning til arbeidslivet.

Fysiske, kulturelle teknologiske og økonomiske barrierer som i dag stenger mennesker ute fra deltagelse må bygges ned. Et grønt samfunn tilrettelegger praktisk og økonomisk for at flere kan delta og bidra, gjennom lønnsarbeid og på andre måter.

Folkehelse i et raust samfunn

Et grønt samfunn styrker folkehelsen gjennom hele livet. Forebyggende helsearbeid er avgjørende og må utøves på alle samfunnsområder. Da må drivkreftene bak uhelse motarbeides. Blant dem er prestasjonsjag, ensomhet, forurensning, stress, utenforskap og ulikhet.

Alle må ha tilgang på helsetjenester. Helsevesenet må være gratis og i hovedsak offentlig finansiert. Helsevesenet må rigges for å møte mennesker med en helhetlig forståelse av fysisk og psykisk helse, og sammenhengen mellom dem.

En rettferdig ruspolitikk har som mål å hjelpe, ikke straffe. I et grønt samfunn er det balanse mellom omsorg hjemme og på gode institusjoner. Alle har rett til god pleie og oppfølging, også hvis de ikke har tilstedeværende pårørende. Frivillig deltagelse, fra enkeltpersoner og sivilsamfunn, er verdifullt for både den enkelte og for fellesskapet.

Menneskevennlige omgivelser

For at vi skal ha gode lokalsamfunn må myke trafikanter prioriteres høyest. Barn skal være trygge der de ferdes, uten å risikere å bli påkjørt eller utsettes for forurensning. Etter myke trafikanter – gående, syklende og rullende – må

kollektive, utslippsfrie transportløsninger prioriteres. Samfunnet skal være tilrettelagt på en måte som gjør at personer med ulike funksjonsnedsettelse kan delta. Vi trenger gode og trygge veier i distriktene. Samtidig må investeringer i veisektoren alltid prioritere godt vedlikehold, trafikksikkerhet også for myke trafikanter og klimasikre løsninger fremfor økt kapasitet og høyere fart.

Boligsektoren må reguleres, slik at vi får tilgang på gode hjem til en overkommelig pris. Vi må oppmuntre og legge til rette for alternative boformer som tar økologiske og menneskelige hensyn. Mennesker med ulike forutsetninger og funksjonsnivå må kunne leve gode liv i varierte boformer i forskjellige livsfaser. I sentrale strøk skal viktige funksjoner finnes i gangavstand fra der folk bor. Alle trenger tilgang på gode, gratis, offentlige møteplasser, og innbydende omgivelser.

6. En aktiv fredspolitikk

Økologisk og sosial bærekraft, demokrati, menneskerettigheter og respekt for liv er forutsetninger for å skape varig fred. Ikkevold er både et ideal og et viktig verktøy. Ikkevoldelig motstand og dialog kan dempe og løse konflikter når de oppstår. Samhandling og gjensidig forståelse mellom stater kan redusere behovet for voldsmakt til et minimum, og bidra til at folk vil leve sammen i fred.

Dialog og ikkevoldelig motstand og arbeid kan dempe og løse konflikter når de oppstår. Opplysningsarbeid, samhandling og gjensidig forståelse mellom folk og stater kan redusere behovet for voldsmakt til et minimum, og bidra til at folk vil leve sammen i fred.

Økt internasjonal samarbeid og sterkere internasjonale organisasjoner kan være viktige steg på veien. Norge skal bidra med en aktiv fredspolitikk i internasjonale fora og bygge videre på vår tradisjon for å legge til rette for fredsforhandlinger. Samtidig er fred mer enn fravær av krig. Når regimer utsetter sine egne borgere for folkemord og forbrytelser mot menneskeheten har verdenssamfunnet rett og plikt til å gripe inn. Norge har et moralsk ansvar for å støtte ikke-voldelige, pro-demokratiske bevegelser rettet mot autoritære regimer.

Grenser for bruk av militærmakt

Bruk av militærmakt innebærer vold som i seg selv er ødeleggende. Militære midler må i tråd med FN-pakten være absolutt siste utvei, og kombineres med sivil, ikke-voldelig og humanitær innsats, også i etterkant av en væpnet konflikt. Norge skal ikke delta i offensivt rettede militære operasjoner.

Norsk deltagelse i internasjonale militære operasjoner skal normalt forankres i et FN-mandat. I situasjoner der en vetomakt blokkerer vedtak som skal hindre folkemord eller forbrytelser mot menneskeheten, kan en intervensjon likevel være riktig, hvis det finnes bred internasjonal oppslutning. Når verdenssamfunnet griper inn militært, er vi forpliktet til å følge opp arbeidet med å sikre fred og stabilitet.

Norge er avhengig av forsvarssamarbeid med likesinnede stater for å ivareta rikets sikkerhet. Totalforsvaret og vår deltakelse i militære allianser skal være innrettet for å forsvare vårt og våre alliertes områder.

En restriktiv våpenpolitikk

Norsk våpeneksport skal være restriktiv. Dette skal ikke stå i veien for å støtte frihetskamper til selvstendige stater som utsettes for folkerettsstridig angrepskrig.

Arsenalene av atomvåpen og andre masseødeleggelsesvåpen er en alvorlig trussel mot alt liv. Enhver bruk av slike våpen må hindres, og Norge og verdenssamfunnet må jobbe aktivt for å ruste ned og eliminere disse våpnene. Vi må også hindre utvikling og spredning av autonome våpensystemer som kan ta liv uten meningsfull menneskelig innblanding.

7. Internasjonalt samarbeid

Vi er en del av et globalt fellesskap. Internasjonalt samarbeid er en forutsetning for solidaritet og for vår mulighet til å leve gode liv i Norge. Det gjelder ikke bare i møtet med klimaendringer, men også når det gjelder tap av natur, arbeidet mot fattigdom og for fred, demokrati og menneskerettigheter.

Ressurser og velstand er svært skjevt fordelt i verden. De som har minst ressurser og har forurenset minst rammes ofte hardest. Klima- og naturkrisen rammer ulikt og urettferdig. Internasjonal samhandling skal motvirke urettferdighet globalt og lokalt.

Liten økonomi med stort ansvar

Økonomisk samarbeid, investeringer og handel gir Norge ansvar og mulighet til å påvirke verden utenfor våre landegrenser. Norges gigantiske oljefond er grunnlagt på inntekter fra høye utslipp av klimagasser. Dette gjør Norge til et av landene i verden med størst ansvar og størst muligheter i klimakampen. Derfor må fondet brukes til å investere i klimaløsninger og til å kompensere land og regioner som blir hardt rammet av klimaendringene. Handel må underlegges etiske standarder og motvirke systematisk ulikhet og fattigdom, uverdige arbeidsforhold, ødeleggelse av natur og økosystemer og brudd på menneskerettigheter.

Europeisk samarbeid

Å samarbeide med Europa er nødvendig for å bekjempe klimaendringer, for sikkerhet og for å styrke menneskerettigheter. Norge er med på å forebygge fremtidige konflikter og bygge gode, bærekraftige samfunn i samarbeid med europeiske demokratier. Sammen med europeiske institusjoner vil vi bidra til å sikre demokratisk kontroll over økonomien, bekjempe sosial dumping og redusere ulikhet og maktkonsentrasjon.

Et demokratisk FN

I en verden der vi alle er avhengige av hverandre må nasjonale interesser noen ganger vike for det globale fellesskapet. Internasjonale organer trengs for å løse overnasjonale oppgaver og FN må styrkes. Norge må arbeide for et mer demokratisk, handlekraftig og effektivt FN, der viktige internasjonale spørsmål ikke styres av nasjonale eller kommersielle interesser.. Norge må arbeide for et mer demokratisk FN, der viktige internasjonale spørsmål ikke styres av nasjonale eller kommersielle interesser.

8. Digitale rettigheter

Prinsippene for et godt samfunn gjelder også for den delen av livet vi lever i digitale rom. Deltagelse i den digitale sfæren innebærer både ansvar og rettigheter.

Lik tilgang på nettet

Språk, alder eller funksjonsevne skal i minst mulig grad begrense mulighet til å bruke nettet for myndige borgere. Særlig når samfunnet krever digital tilstedeværelse er det viktig at ikke-digitale borgere tilbys et fullgodt alternativ. Den digitale tilgangen må i minst mulig grad være avhengig av en spesifikk programvare eller teknisk løsning.

Vern mot overvåking

Personvern og kommunikasjonsfrihet skal stå sterkt og sikres mot vilkårlige inngrep, både fra staten, kommersielle aktører og andre borgere. Overvåking og andre inngrep i borgernes kommunikasjon uten den enkeltes uttrykkelige samtykke, må bare skje når det foreligger konkret mistanke om kriminell atferd. Statlig overvåking er en fare for ytringsfriheten.

Å oppgi personlige data, inklusive sporing, skal ikke være en forutsetning for å bruke internett. Privatpersoner må ha rett til å være anonyme, sende kryptert informasjon og vite hvilke data som er lagret om dem. Persondata skal ikke viderefremmes uten informert samtykke.

Digitalt borgeransvar

Internett og kultur er viktige globale allmenninger som må tas vare på. Gjennom å være mediet som gir oss tilgang på borgerrettigheter som ytringsfrihet og organisasjonsfrihet gir internett oss nær grenseløse muligheter for skaperkraft, livsutfoldelse, og utveksling av ideer og kunnskap. Derfor må et fritt, åpent og nøytralt internett anses som en grunnleggende infrastruktur, tilgjengelig for alle.

Samtidig må vi være bevisste på hvordan ulike plattformer kan misbrukes til diskriminering og til å fremme anti-demokratisk virksomhet. Barn og unge trenger et særlig vern, også mot nettmobbing, utestenging og utlevering.

Avslutning

Grønn politikk kan aldri være endelig utarbeidede løsninger på alle eksisterende og fremtidige utfordringer. Vi har derfor en ydmyk og lyttende holdning i møte med mennesker, kunnskap og sivilsamfunn – som den internasjonale miljø-, freds- og solidaritetsbevegelsen – slik at vår politikk stadig utvikles i møte med nye tider, ny innsikt og ny forståelse.